

VIII. ΑΙΣΘΗΤΙΣΤΙΚΕΣ ΕΚΦΑΝΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΕΖΟΥ ΠΟΙΗΜΑΤΟΣ

ΤΟ ΛΟΥΛΟΥΔΙ ΤΩΝ ΑΛΠΕΩΝ

Περνάει ο ποιητής.

Πασχαλιές και λεμονάνθια, και οι μικροκάμωτες μοσκιές, της Βεγγάλης τα ρόδα, και τα χρυσά σπάρτα των αγρών, των κήπων τα πολυφροντισμένα χρυσάνθεμα του απλώνουν παρακαλεστικά τα χεράκια τους.

Τα γαλανά τ' ανθάκια των περιπλοκάδων, σκαρφαλωτά στους τοίχους και στα παράθυρα, τα ολόρθα κρίνα σαν ολάσπρα πνεύματα στα μαύρα μνήματα παράπλευρα, του απλώνουν παρακαλεστικά τα χεράκια τους.

Και των θερμοκηπίων τα πορφυρογέννητα, και οι άνανθοι φύκοι, τα χαμομήλια, χλωμά χαμόγελα της πρασινάδας, κι αυτές οι παπαρούνες μισοκρυμμένες πίσω από τα κλήματα με της ντροπής τη φλόγα, των βράχων οι ανεμώνες, των λιμνών τα νούφαρα, του απλώνουν παρακαλεστικά τα χεράκια τους.

Από τις βραγές κι από τα περιβόλια, ακουμπισμένα στον μαρμαρένιων λιακωτών τα στυλώματα, μυριοχάδευτα στολίδια των αρχοντόσπιτων, των καλυβιών ρουμπίνια και λυχνιτάρια, παιδιά του ήλιου, των ίσκιων αναθρέμματα, ακριβογέννητα της πλάσης και τέχνης ακριβοκάμωτα, των ερώτων σκορπίσματα και των θανάτων σωριάσματα, κάθε λογής, κάθε ωμορφιάς, κάθε μοίρας άνθια κι ανθάκια, του απλώνουν παρακαλεστικά τα χεράκια τους.

Στα δέντρα και στα κλαδάκια τους επάνω σφιχτοδεμένα ολάνοιχτα, σα μάτια που ποτέ δε θα κλειστούν, σα δακτυλίδια που αρραβόνιασαν την Καλλονήν με την Αθανασία, ή, θερισμένα, και βασιλεύοντας με τη δόξα των ήλιων στον ποτηριών τα κρυνόνερα, στα φαρφουρένια βάθη των ανθογυαλιών, στα ρυθμικά δεσίματα των μπουκέτων, του απλώνουν παρακαλεστικά τα χεράκια τους.

Κι ο ποιητής περνάει, περνάει σα να μην αγναντεύη τ' απλωμένα τα χεράκια, σα να μην αισθάνεται τα παρακάλια, σα να μη βλέπη τίποτε απ' αυτά.

Αδιάφορος, αμίλητος ακατάδεχτος περνάει ο ποιητής.

Πέρα κι ολόμακρα στ' αγνώριστα τα ξένα, πέρα κι ολόψηλα στ' άλπεια τα τετράψηλα βουνά, στέκεται σαν αστρογειτόνισσα η απάτητη κορφή. Και κάπου εκεί σ' ένα φαράγγι τρίσβαθο φυτρώνει το άφταστο, το αθέριστο, το ξένο, το παράξενο λουλούδι.

Ο Ποιητής το ξέρει το λουλούδι αυτό, το ξέρει το λουλούδι· δεν το θυμάται τ' όνομα του, κι αν το θυμηθή, δεν του έρχεται στα χείλη να το πιάση, αυτός που πιάνει και σφιχτοκρατεί την Αρμονίαν.

Στο δρόμο που ονειρεύεται πως τον φέρνει προς εκείνο το λουλούδι, σέρνει τα κουρασμένα πόδια ο ποιητής. Τα χέρια, τώρα αυτός, τ' απλώνει παρακαλεστικά σ' εκείνο το λουλούδι. Το ξένο θέλει το λουλούδι του ολόμακρου κι ολόψηλου βουνού.

Αλλά το ξένο το λουλούδι του ολόμακρου κι ολόψηλου βουνού χεράκια δεν έχει εκείνο για να τ' απλώση παρακαλεστικά, καθώς τ' απλώνουν τ' άλλα. Κι αμίλητον, αδιάφορο ακατάδεχτον, ανθίζει το λουλούδι το ανερώτευτον.

Κωστής Παλαμάς, «Το λουλούδι των Αλπεων», *Ποικίλη Στοά* (1899)· *Πανελλήνιο Λεύκωμα* (1909).

ΕΥΦΟΡΙΩΝ

Έτσι φανερώνεται από τα έργα του και τα
κινήματα του πως του μέλλεται να γίνη
κύριος κάθε ωραίου- μέσα στο αίμα του
αισθάνεται τις αιώνιες μελωδίες.
Goethe Ελένη (δεύτερο μέρος του *Φάουστ*)

Τελείωσε το Μυστήριο. Στον απλησίαστο πύργο τον τετράψηλο, που μαστορεμένος είναι με όλους τους ρυθμούς, στεφανώθηκεν η ομηρική Βασίλισσα τον ατρόμητο Ξένον ιππότη από τα Κιμμέρια σκοτάδια.

Του γάμου των καρπός φύτρωσε το υπέρκαλον Αγόρι.

Σάτυρος γυμνός, όμως πνεύμα όλος, τα φτερά που δεν του φυτρώσανε στους ώμους, τα αισθάνεται μέσα του κατάβαθα. Κάθε του βήμα, κι ένα πήδημα παράξενο. Κάθε πήδημα, κι ένα λαχτάρισμα προς των αϊτών το δρόμο.

Και το υπέρκαλον Αγόρι τραβάει εμπρός, περήφανα, καταφρονετικά. Να περπατήση δεν καταδέχεται, αγωνίζεται να πετάξη. Και είναι το διάβα του ένα αδιάκοπο τίναγμα μιας ορμής προς τα ύψη. Κι όλο κι από τους κάμπους μακριά, σκαλώνει στων βράχων τα πλάγια, πετάει από κορπούλα σε κορφή.

Κάτου στον κάμπο παίζουν τα παιδιά του δρόμου σκόρπια κι αχαλίνωτα· ξεφωνητά, κυνηγητά, χοντρόλογα· του χυδαίου τα μαγιάπριλα. Και λίγο παραπέρα αραδιασμένα στέκουν τα παιδιά του σκολειού· τα μαθήματα γρικών, και τα τραγούδια τραγουδούν από το στόμα του δασκάλου· της νοικοκυροσύνης το αφρόγαλα.

Ανάμεσ' από τα παιδιά του δρόμου κι από τα παιδιά του σκολειού κατά το βουνό τραβώντας, περνάει το υπέρκαλον Αγόρι. Σάτυρος γυμνός, όμως πνεύμα όλος. Κάθε του βήμα, κι ένα παράξενο πήδημα. Ω τα λαχταριστά τινάγματα ολοένα που πολεμούνε να

γενούν πετάματα! Ω του μετώπου και του στόματος τα φέγγη τα καταφρονετικά! Ω τον αλλιώτικο, τον άμοιαστο και τον αστόχαστο διαβάτη! Ω το διάβα, που χωρίς να το γνωοίξη, ξαφνίζει και θυμώνει, και είναι σα φοβέρα και είναι σαν αναγέλασμα. Τάχα για τούτο, βαβαλλάρη ολόγοργε, ξυπνάς των σκύλων τα γαυγίσματα;

Και μια βοή ξεσπάει μαζί μέσ' από του δρόμου τα παιδιά και τα παιδιά του σκολειού:

«Για ιδέστε τον τρελό! τον τρελό! τον τρελό!

Χτυπάτε τον τρελό! τον τρελό! τον τρελό! τον τρελό!»

Και τα παιδιά του δρόμου, με αγρίων ουρλιάσματα, τρέχουν και τρέχουν από πίσω από το διαβάτη τον απόκοτο, και τον πετροβολούν.

Και τα παιδιά του σκολειού, πάντα κατάματα κοιτάζοντας το δάσκαλο που πρώτα ξεκαρδίζεται από τα γέλια κι ύστερα το κεφάλι του πονετικά κουνεί μπροστά σε τέτοιον ενός τέτοιου πέρασμα, -ω! πώς το κόψανε μια στιγμή το μάθημα, και πώς κρατούσαν απ' τα γέλια τα πλευρά τους, και πώς κουνούσαν σπλαχνικά τα κεφάλια τους! Και πώς γλίστρησαν τα σφυρίσματ' από τα χείλη μερικών παιδιών, των πιο ζωηρών!

Και το υπέρκαλον Αγόρι δεν το φτάνουν τα σφυρίσματα, δεν το βρίσκουν τα πετροβολητά. Μήτε γρικάει τα γέλια, μήτε νιώθει τα συμπονήματα.

Τραβάει κατά το βουνό και ξεμακραίνει, και σ' ενός γρκεμού τα χείλη φτάνει, κι έξαφνα μέσα εκεί βυθίζεται και χάνεται.

Βυθίζεται και χάνεται το υπερθαύμαστον Αγόρι για να προβάλη σε λιγάκι μέσ' από τον γρκεμό σαν από το πέλαγος ο νέος ήλιος.

Λύρα χρυσή κρατεί, φόρεμα βασιλικό τον περιζώνει, αχτιδόπλεχτο στεφάνι του φλογίζει τα μαλλιά. Ρίχνεται στον αέρα, κελαϊδώντας με όλες τις γλώσσες τού είναι του:

«Αισθάνομαι πως έχω φτερά. Αφήστε με να πετάξω! Στα πάντα μέσα να τρυπώσω, και τα πάντα να δράξω, να η χαρά μου! Πρέπει κι όλο ψηλότερα ν' ανεβαίνω, πρέπει κι όλο μακρύτερα να βλέπω!»

Κι όσο πέτεται στα ύψη, τόσο το πνεύμα λαγαρίζει· κι αφήνεται βαρύ στη γη να πέση το κουφάρι, νεκρού σάρκα, χάνεται ο σάτυρος, και μένει το αχτιδόπλεχτο στεφάνι που ανεβαίνει σαν κομήτης προς τον ουρανό.

Κι ενώ η πλάση γύρω ένα στόμα ανοίγει σ' έναν ύμνο: «Θεία ποίηση! Ας υψωθή προς τα αιθέρια, ας φέξη το ωραίον αστέρι βαθιά κι όλο βαθύτερα», - στον κάμπο κάτω τα παιδιά του δρόμου και τα παιδιά του σκολειού χασκογελούν ακόμα στην ενθύμηση, ακόμα τον πετροβολούν τον ίσκιο πια του Υπέρκαλου· κι εκεί που γεμίζει ο ουρανός από την αποθέωση, στον κάμπο κάτω βουίζει ακόμα το διπλό τ' ανάκρασμα:

«Για ιδέστε τον τρελό! τον τρελό! τον τρελό!

Χτυπάτε τον τρελό! τον τρελό! τον τρελό! τον τρελό!»

Ο ΚΕΡΕΝΙΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ

Στου μακρομύτη караγκιόζη την όψη πάγωσεν άψυχο το περιγελαστικό σκουντούφλισμα. Στα βάθη του μικρού παρδαλοστόλιστου ταμπούρλου σβυστήκαν οι δυνατοί χτύποι, που είταν πιο περίχαροι κι από τα τραγούδια. Το τουφεκάκι κρέμεται αραχοπιασμένο. Το караβάκι το κοκκινοπράσινο στέκεται με τη γαλανόλευκη και μ' όλα τ' άρμενα, σα να το περίσφιζεν η θάλασσα των πόλων. Στα πόδια του κερένιου αγγέλου του ανοιχτόφτερου, που δείχνεται από μακριά σαν πεταλούδα καρφωτή σ' ενός μουσείου θήκη, σκουριάζει το γυαλιστερό σπαθί, στημένο σα σβυστής λαμπάδας τάξιμο. Και είναι σαν κοιμητήρι θλιβερό το δάσος των κυπαρισσιών, με το καλύβι του στη μέση. Και σιμά του, κάτω απ' όλα, το ψαρί αλογάκι μαρμάρωσε καρτερώντας τον καβαλλάρη του.

Και τα παιγνίδια της πρωτοχρονιάς, μέσα στα σπίτια κι έξω στους δρόμους, απλώνονται και φεύγουν και συναλλάζονται, τρέχουν και πετούν, ξεκουφαίνουν, ξεθεώνουν, κάνουν χίλιες τρέλες, χίλιες χαρές γεννοβολούν. Ω! οι ματιές και τα χεράκια, ω! οι φωνούλες και οι καρδούλες των παιδιών.

Και ο караγκιόζης και το караβάκι και το ταμπούρλο και το τουφεκάκι και τ' αλογάκι και το δάσος και το σπαθάκι και ο άγγελος, καθώς εκεί τα βλέπεις, έχουν κάτι πλέον ακίνητο και πλέον ιερόν από τα παλιά βυζαντινά εικονίσματα, κληρονομιά προγόνων μακρινών, αγνάγια τους καντηλοφωτισμένα στο εικονοστάσιο. Ω! κι έχουν κάτι θλιβερόν ασύγκριτο.

Στο θαμποχάραμα της αυγής ο κερένιος άγγελος ο ανοιχτόφτερος, χαμογελώντας μυστικά και πολυσήμαντα, σάλεψεν από τον τόπο του, και υψώνοντας το χέρι σα να του έγνεψε κάποιου, πέταξεν εμπρός. Κι απόκοντα, κάτω από το μαγνάδι των αγγελικών φτερών, αθόρυβο και αθώρητο γλιστράει και χάνεται στον αέρα το απάντεχο караβάνι. Στο θαμποχάραμα της αυγής, το απάντεχο караβάνι σταμάτησε προς το απόμερο μνηματάκι, που το φράζουν οι γαρουφαλίτσες και οι μενεξέδες το πλουμίζουν.

Και του μακρομύτη караγκιόζη ζωντάνεψε το περιγελαστικό σκουντούφλιασμα, κα κουδούνισε τρελά τα κουδούνια του. Κι ένα ξυπνητήρι τόνισε χτυπητό στο δέρμ' πάνω του παρδαλοστόλιστου ταμπούρλου κάποιος -ποιος τον ξέρει!- τυμπανιστής. Και κρακ! άστραψε και βρόντησε το τουφεκάκι. Και το караβάκι ελεύτερο αρμένισε. Και παιγνιδιάρικον έξω από τη θήκη πετάχτηκε και σύρθηκε γλιν! γλιν! απάνου στο σταυρό το σπαθάκι. Και το δάσος των κυπαρισσιών λαχτάρισεν απ' άκρη σ' άκρη σαν από μια πνοήν αναγεννήτρα. Και το ψαρί αλογάκι σαν ένα κύμα σείστηκε όταν κυλάη ανάλαφρο προς τ' ακρογιάλι. Και ο κερένιος άγγελος ο ανοιχτόφτερος, με το μυστικό και πολυσήμαντο

χαμόγελο, έσκυψεν απάνου από τ' απόμερο το μνηματάκι, προς του κεφαλιού το μέρος, και σαν κάτι να ψιθύρισε.

Και το απόμερο μνηματάκι, που απόμενε βουβό και ασάλευτο στα γονατίσματα, στα δάκρυα, και στους δαρμούς, και στου λιβανιού τους ολοεύωδους αχνούς και στων πουλιών τα γλυκοψιθυρίσματα και στων ανθών τα μοσκοχάϊδια και στου ήλιου τα χρυσοφιλήματα και σε κάθε σπαραγμό της αγάπης και σε κάθε της *ΧαχQaaq* θυμίαμα, το απόμερο μνηματάκι σα να μίλησε και σα να σείστηκε και σα να ράγισε. Και σα να πρόβαλαν κάποια ματάκια, και σα ν' απλώθηκαν κάποια χεράκια από κει μέσα.

Και τα ματάκια γύρεψαν, και τα χεράκια αγκαλιάσανε σε μια στιγμή στιγμή βαθύτερη από την αιωνιότητα, ένα προς ένα, και όλα μαζί, το μακρομύτη караγκιόζη, τον κουδουνιστή, και το παρδαλοστόλιστο ταμπούρλο, και το τουφεκάκι, και το σπαθάκι, και το δάσος των κυπαρισσιών, και το ψαρί αλογάκι, και το караβάκι το κοκκινοπράσινο. Κάτου από το μαγνάδι των αγγελικών φτερών.

Μέσα στο θαμποχάραμα της αυγής καλά-καλά δεν ξεχώριζες ποια είταν τα χεράκια και ποια τα φτερά.

Κωστής Παλαμάς, «Ο κερένιος άγγελος», *Το Άστυ* (1899).

ΑΠΟΛΟΓΟΙ

ΤΟ ΣΚΑΨΙΜΟ ΓΙΑ ΤΟ ΑΓΑΛΜΑ

Ανέβηκα στο ψήλωμα. Με οδηγούσε ο λόγος του αρχαίου κοσμογυριστή. Μέσ' από το βιβλίο που κρατούσα κι όλο που διάβαζα και ξαναδιάβαζα σκυφτός, χύνονταν μια φωνή, σα νάρχονταν από βαθύ πηγάδι μέσα, ξεσκεπάστρα των χαμένων θησαυρών.

Εδώ ήταν ο ναός της Μητέρας. Κι έστεκε το άγαλμα το μέγα το θαματοουργό. Και ήταν η Μητέρα η θεά των θεών. Και καβαλίκευε λιοντάρι άγριον, όσο γαλήνια δείχνονταν εκείνη. Όμως ποτέ τρικυμία δεν ήτανε τόσο φοβερή σαν τη γαλήνη της. Και ήτανε πύργος το στεφάνι της και στον πέπλο της απλώνονταν ο ουρανός κι η γη και η θάλασσα. Και λαός νύχτα και μέρα θαλασσόδαρτος από τα τετραπέρατα σκόρπιζε της γης και του πελάου τ' αγαθά, έφερνε τάματα στα πόδια της θεάς, από τους θησαυρούς των θησαυρών.

Εδώ ήταν ο ναός· κυκλώπεια θέμελα, σεβάσματα χαλάσματα. Κι ο αρχαίος κοσμογυριστής με τραβούσε να σκάψω, βαθειά κι αγύριστα κι ολημερής κι ολονυχτής όσο που να σκοντάψ' η αξίνα μου σε κάτι μέγα και αναπάντεχο, στο διαλαλημένο άφαντον άγαλμα.

Κι άρχισα να σκάβω, και να σκάβω, και να σκάβω. Κι ανατρίχιαζα παράξενο ανατρίχιασμα, καθώς ονειρευόμουν, σαν ανατολή πρωτοφανέρωτου άστρου, ύστερ' από των αιώνων το βασίλειμα, το ξεφανέρωμα της Μητέρας, μέσ' από τα χέρια μου, της θεάς των θεών.

Κι ανέβηκεν ο ήλιος του καλοκαιριού. Κι ήρθε του μεσημεριού το κάμα. Κι ήτανε ξέρα ολόγυρα, από τη μακρυνή αναβροχιά. Και είχε σωθή κάθε δροσούλα. Και τα στόματα διγούσανε για νεράκι. Και σε μια βρυσούλα απόμερα που στάλαζε σα δάκρυ το νεράκι, κοσμάκης γύρω και κόσμος χύνονταν και πάλευεν ανήμερα, με τα δόντια, και με τ' άρματα, για να δραξη μια δροσοσταλιά.

Κι εγώ σαν απείραχτος, από τη δίψα, γύρευα το υπέρτατο ξεδίψασμα, κι έσκαφτα. Όμως τίποτε, τίποτε. Κι έσκαφτα γύρω, μέσα στα χαλάσματα, κι όλο κρατούσα βυθισμένο το νου στο λόγο του αρχαίου κοσμογυριστή. Όμως τίποτε, τίποτε. Πέρασεν ημέρα, κι ήρθε η νύχτα, και ξαναξημέρωσε. Και την τρίτη ημέρα, στην ώρα τη στοχαστική του δειλινού, κράτησεν έξαφνα την αξίνα μου, όχι της πέτρας κράτημα, μα πάφλασμα νερού αναβρυστικού. Κι ανάδωκε μια πηγή, πλούσια πηγή από νερό που έρρεεν ακράτητο, πλημμυριστό, σα νάθελε να τα σκεπάσει όλα γύρω του.

Κι έσκυψα και είδα μέσα της λαόν ξεδιψασμένον, κόσμον ολόχλωρον, ανατολές ελεύτερες και ξεφαντώματα ολοκάθαρα. Ακλούθα το βαθύ το μυστικό σου ύπνο μέσα στα σκοταδερά και στ' άσκαφτα, ανεύρετον άγαλμα. Δεν είμ' εγώ ο υπεράνθρωπος που γράφτηκε να φέρη εδώ απάνου το υπέρτατο ξεδίψασμα. Άνθρωπος είμαι. Κι έχω και με φτάνει η δόξα μου που βλέπω τώρα γύρω μου τόσα χειλάκια, τόσα χέρια, τόσα μέτωπα, προς την πηγή σκυμμένα, όλα αυτά τα ταπεινά τα ξεδιψάσματα, που κάνουν ένα ευλογητό ξεδίψασμα κι αυτά, έτσι καθώς στέκουνε κλιτά προς την πηγή, σα ν' απόμειναν κι εμπρός σ' εμέ γονατισμένα.

Κωστής Παλαμάς, «Το σκάψιμο για το άγαλμα», *Το Περιοδικόν μας* (1900).

ΜΕ ΜΙΑΝ ΑΚΡΟΓΙΑΛΙΑ

Ερωτεύτηκα με μιαν ακρογιαλιά.

Την ώρα που έφευγεν η μέρα και δεν έφθανεν η βραδιά.

Το δειλινό άπλωνε τα χέρια του και κοίταζε με το καθένα να σύρη και τις δυο μητέρες του σιμά του, τη μελαχροινή και την ξανθογάλανη.

Της γλύκας ο τεχνίτης, της μελαγχολίας η ψυχή. Ερωτεύτηκα με μιαν ακρογιαλιά.

Κανενός ανθρώπου μιλημα. Μονο της θάλασσας η μουσική Στον ίσκιο μιας πλατυκλωνης
συκιάς κοιμούνται γλυκαναστατα παιδάκια Της αμμουδιάς τα χαλίκια μαλακωτερα απο την
απείραχτη χλωρασιά

Τί θέλαν να μου ξαναθυμίσουνε και τι να μου αναστήσουν της ακρογιαλιάς τα κύματα,
πάντα με ρυθμούς κι όλο με στίχους πρωτογροικητους; Με τις προκοσμιες αγάπες να με
γνωρίσουνε ζητούν; Με τί λαχτάρες και με ξεψυχισματα, άλλα πεθαμένα κι αλλ' αγέννητα, να
με μεθύσουνε γυρεύουν;

Στην πλασην είνε περιχυμένο μπαλσαμον ολοευωδο

Αγνάτια στο βουνό, μέσα στο βαθυπρασινο πευκοτοπο μισοκρυμμένο μισοξανοιγεται το
λευκό μοναστήρι.

Νησοθησαυρισμένο πέλαγος. Την ωρ' αυτήν η ωμορφια του δείχνεται ντυμένη με
αχνοϋφαντον πέπλο βιολετόβαφο. Στον έρημο βράχο που αφισμένος είνε σαν απο τα νύχια
κανενός ορνέου μυθικού ολομεσής απο το μεγάλο στόμα του λιμανιού, στον έρημο βράχο το
βενετικό καστέλι τη συντριμένη του κρατεί περηφάνια, και μ' ολα τα χτυπήματα του χρόνου.

Και παραπέρα, πιο βαθιά ξανοίγοντας το πλαστικον ακροτοπι, φαντάζεσαι πως περασεν
ένας τεχνίτης μεγαλουργός και του ήρθε και το σκάλισε και τοπλασεν ωραίο ροδογαλαζο
λιοντάρι καθισμένο μεγαλόπρεπα, σα να φυλαη σε δούλεψη κανενός θαλασσινού θεού κάποια
παλάτια κοραλλένια μέσα σε βάθη απάτητα.

Κι όσα βλέπω γύρω μου, σιμά στη δυσκολοπιαστη ευγενικια της λυγρότητα, δειχνουνε
κάποιαν ανθρώπινη ωδή, κάποια χαρην ανθρωπομορφη, που σα να θέλη να μας ειπη τα πιο
γλυκόλογα παραμύθια.

Και μια νυφούλα του γιαλού, μια που τη λένε Κυμοθόη η Αφρογένεια, στην απαλώτατην
αμμουδιάν αράδιασε σαν κρίνα ολασπρα τ' ασημένα της τα κύπελλα γιομάτα απο νέκταρ τόσο
γλυκόπιτο, που μας έρχεται στην αισθησην οχι σαν πιτό, άλλα σαν άρωμα

Ερωτεύτηκα με μιαν ακρογιαλιά.

Κωστής Παλαμάς, «Με μιαν ακρογιάλια», *Το Περιοδικόν μας* (1900)

ΠΩΣ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΘΗΚΕ Ο ΣΑΤΥΡΟΣ

Η δε Απολλωνία πλησίον εστί και προς αυτή
το Νυμφαιον, ιερός τόπος εκ χλοερός ναπησ
και λειμώνων αναδιδούς τυρός πηγας
στροβόου ενήλεχώς ρέοντος. Ενταύθα φασι
κοιμώμενον αλώναι σάτυρον...
Πλουτάρχου (Βίος Σύλλα)

Στην Απολλωνία γεννήθηκα. Εκεί πρωτοχάραξε η ζωή μου η άγρια και η ακαμάτρα, και η λάγνα και η δολοπλόκα μου ζωή και η άθεια.

Όλες οι πηγές μου καθαροζωγράφιζαν, κι οι αντίλαλοι όλοι μου βροντοφώναζαν την ασκήμια.

Σ' ένα τόπο σύλλογο, στο Νεραϊδόσπηλο, πρωτοξέσπασε η ορμή μου. Την πρώτη νύφην ιερή που απάντησα, χύθηκα για να την αγκαλιάσω ακόλαστα· και είταν η νύφη Φαέθουσα- και είταν αδερφή μου η Φαέθουσα. Και είμουν ο καταραμένος όλων και ο σιχαμερός. Και πρώτ' απ' όλους με μίσησαν τα θεία τα γονικά μου. Και οι θεοί όπου με τύχαιναν, ύψωναν τη φτέρνα τους για να με συντρίψουν. Και των βουνών οι ζωτικές και των νερών μ' έτρεμαν εμένα· και καμιά λαχτάρα πόθου, μήτε δίψα γνωριμίας, δεν παράδερνε μέσα στον τρόμο τους. Κι έφυγε ο κόσμος, μόλεμα, και τον ίσκιο μου.

Αλίμονο σου, άνθρωπε, που θα περνούσε απάνου σου το φύσημα μου! Μιαν αγριμιού κακού ψυχή σου πύρωνε το είναι σου. Και τρισαλιά σου, Αμαδρυάδα, που, θέλοντας μη θέλοντας, θα σ' έσφιγγε η καταδασωμένη μου αγκαλιά! Η παρθενιά της η ισόθεη, μπαίγνιο των χειρών μου ξαδιάντροπο, σέρνονταν ύστερα ξεσκίδι ανάμεσ' από τα πόδια μου, πόδια ενός τράγου! Ω τα φιλιά μου τ' αμολόγητα μέσ' από το καμίνι το στόμα μου!

Και είμουν ο στουμπομούτης κι ο τραγοκέρατος με τα μεγάλα του ζωντόβολου τ' αυτιά· και ο δειλιασμένος είμωνα που τρόμαζα· και είμουν ο οκνός με τη γοργάδα του ανέμου· και είμουν ο πανάσκημος με την ουρά και με τη σκέψη της μαϊμούς.

Κι είχα μιαν αγάπη μόνο ευγενική, κι ένα μόνο αγνό πάθος. Αγαπούσα τα γλυκολαλήματα. Σκάλιζα φλογέρες από τα πετροκάλαμα. Μέσα τους ξυπνούσα κάποιους ήχους πρωτογνώριστους, κι είμωνα γι' αυτό περήφανος. Κι έπινα του σταφυλιού το αίμα, και μεθούσα με αυτό γλυκύτατα. [...].

Κωστής Παλαμάς, «Πώς μεταμορφώθηκε ο Σάτυρος», 1900.

ΣΑΝ ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΜΑΡΜΑΡΩΝ ΠΑΡΑΠΟΝΑ

Χιλιάδες χρόνια πέρασαν, κι εμείς ακόμα, συλλογισμένα, ξαφνισμένα, και περίλυπα, κατάβαθα μέσα στα στέρνα των βουνών μας.

Αναρχα κι ατελείωτα μάρμαρα, που έχουμε την καλλονή των κρίνων, χωρίς νάχουμε των κρίνων το λιγόζωο, άξια λουλούδια της αττικής γης, καταφρονούμε τη διαβατική ευκολόβυστη πρασινάδα, κι αντιφεγγίζουμε στην όψη μας όλη την ακράτητη φεγγοβολιά του ήλιου του πατέρα μας, αλύγιστα ζευγαρωμένη με τη θεία σκληρότητα των αθανάτων.

Μας λέει ο αρχαίος τραγουδιστής: Οι άνθρωποι που ζούσανε στο χρυσό καιρό, όταν ο θάνατος τους έπαιρνε, τους έκανε ο θάνατος ήρωες και ημίθεους. Έτσι και από μας κάθε φορά που μας ξεριζώνει από τη γεννήτρα μας πηγή ο πολύτεχνος νους, το στιβαρό τ' αρματωμένο χέρι, φυτρώνανε σε μιαν άλλη υπέρτερη ζωή οι Παρθενώνες και οι Απόλλωνες.

Αν μπορούσε τη δική μας δόξα να την αιστανθή κανένας βιβλικός προφήτης, εμάς θα μας ωνόμαζε «περιούσιον λαόν του Κυρίου». Ποτέ δε σημάδεψε ευγενικώτερα η μοίρα όντα, σαν εμάς, με τη σφραγίδα των Πολύκλειτων και των Πραξιτέληδων.

Αιώνες θα πέρασαν από τότε. Τα πόδια που γενναία ανέβαιναν ως εδώ πέρα για να μας εύρουν, και τα χέρια που γερνάνε για να μας πάρουν και οι πνοές που μας μάλαζαν, και οι πλάστες που μας δίναν τη θεία μορφή, το θάμα των αιώνων, και την ψυχή την πάγκαλη, αραίωναν, λιγότευαν, μάκραιναν, αγάλια αγάλια, όσο που τα πόδια εκείνα και τα χέρια και οι πνοές και οι πλάστες αποσβύσανε σα σύγνεφα και περάσανε σαν όνειρα.

*

Και είπαμε: κοιμήσου πάλι μέσα μας άνεργη μέσα σε μιαν αδούλευτη και απρόσωπη ύλη, κοιμήσου, σκόρπιος όγκος και τεράστιος και αχρησίμευτος, ω δύναμη των ασύγκριτων ωραιότητων εδώ πέρα, η αληθινότερη αλήθεια εδώ πέρα, που είσαι κάτι παραπάνω από την αγαθότητα. Ποιος ξέρει πότε θάρθη ο Νους να σε ξαναξυπνήσει; Μια Ελλάδα είταν εδώ γύρω μας, και μέσα στην Ελλάδα της Ελλάδας, μέσα στη μητρόπολη της Ιδέας που Αθήνα κράζονταν, πηγαίναμε, αναστημένα στη ζωή την υπερτέλεια, αντριάντες και ναοί και αγάλματα, τρίγλυφα και μετόπες και κιονόκρανα και βωμοί και ανάγλυφα και κολώνες και ρόδακες, και τάφοι και θέατρα, θεοί, και ημίθεοι, ήρωες, νίκες, καρυάτιδες, βασιλιάδες και πολέμαρχοι, φιλόσοφοι και τραγουδιστάδες, ολυμπιονίκες, παλληκάρια, λυγερές. Πολιτείες ολόκληρες, σοφά οργανωμένες, εμείς είμαστε, και κόσμοι ακέριοι, που δεν είχαμε κι άλλο σκοπό κανένα- σκοπός μας είταν η Ιδέα, από άπιαστο και άυλο φάντασμα σαρκωμένη, καρφωμένη σαν άνθισμα απριλιάτικο υπέρτατο· είταν η Ιδέα καμωμένη Καλλονή.

*

Και όπως εμείς τα μάρμαρα είχαμε απομείνει σα λησμονημένος αργός κι άπλαστος όγκος, έτσι γύρω και η πατρίδα μας, τέτοιος όγκος είχε απομείνει. Ο αέρας, ο ουρανός, η γη, ο άνθρωπος, η ψυχή, τα ίδια πάντα, όμως ακινητούσανε νεκρά, και μοιάζανε σαν άλλα, σαν ξένα. Από την ύλη έλειπεν η μορφή, από τη δύναμη κι η ενέργεια, από την ψυχή το Πνέμα. Όλα είτανε σαν εμάς τα μάρμαρα. Και στοχαστήκαμε: Καθώς εμείς λιθάρια τώρα

αξεχώριστα, αξεδιάλεχτα μέσα στον βουνού τα έγκατα, όμως όε χάσαμε την ιερή συνείδηση του ξεπεσμού μας, μήτε την ελπίδα της ανάστασης, μήτε τη λαχτάρα του ξαναγυρισμού (γιατί τίποτε εδώ πέρα δε μένει πάντα πίσω, τίποτε δεν τραβάει όλο και μπροστά, όλα γύρες φέρνουν, όλα παραδέρνουνε σ' ένα αιώνιο ανεβοκατέβασμα, όλα ξαναγυρίζουν!), καθώς εμείς, έτσι και τα στοιχεία και τα πράγματα γύρω μας κι επάνω και στα πόδια μας, έτσι και ο αέρας και ο ουρανός και η γη και ο άνθρωπος και η ψυχή μια μέρα θα ξαναγεννηθούν και το Πνέμα και την Τέχνη, την Ιστορία και την Αθήνα, την Ελλάδα, την πατρίδα μας.

Και ήρθε μια στιγμή που ανατριχιάσαμε απ' άκρη σ' άκρη ως τα τρίςβαθα του είναι μας από ανατρίχιασμα υπερκόσμιο, και είπαμε: Να η ώρα! Σαλπίσματα γρικήσαμε πολεμιστήρια, και ύστερα νίκης αλαλάσματα. Αλυσίδες σπάσαν, έρχονται οι ελεύτεροι! Οι ελεύτεροι! Ακούγαμε: ξαναγίνετ' η Ελλάδα, ξαναχτίζετ' η Αθήνα. Νέα λόγια, και νέα ονόματα, και νέα φορέματα, και νέα πρόσωπα, και νέοι τρόποι, και νέα φερσίματα. Όμως τα νέα τούτα ίσα ίσα μας χαροποιούσαν και μας δυναμώνανε. Γιατί αν ξαναγυρίζουν όλα, τίποτε δεν ξαναγυρίζει ίδιο και απαράλλαχτο· στα ίδια και στα απαράλλαχτα είναι ο πάγος και ο θάνατος. Στο κάτι τι που αλλάζει κρύβεται η ζωή και το ξανάνθισμα ενεργεί και το ξανάρχισμα. Είδατε ποτέ σας παιδί απαράλλαχτο με τον πατέρα μόνο ή με τη μητέρα του; Και πώς να είναι το ίδιο αφού κρατάει μέσα στο αίμα του κληρονομίες από λογής λογής προγόνους!

Ω θεοί! δε βάσταξε η χαρά μας. Μία θανάσιμη ανατριχίλα, ύστερ' από του θριάμβου το ανατρίχιασμα, πέρα και πέρα σφάζει μας. Απροσδόκητο αποκάρωμα δένει τους νέους τριγύρω μας, ύστερ' από τον αγώνα κατά των τυράννων ύστερ' από το ελεύτερο ξημέρωμα θαμπώνεται η ματιά τους, τρικλίζει το βήμα τους. Δεν έχουν τη συνείδηση τη φωτεινή του έργου τους και τον προορισμού τους. Παραστρατίζουν χάσαν το δρόμο τους. Τα χέρια τους δουλεύουν, δεν τα οδηγεί ο νους. Η ωραία γλώσσα η ολοζώντανη, η σοφά αλλασμένη από τους καιρούς, γίνετ' ένας ψόφιος παπαγαλισμός. Και το χειρότερο: Ντρέπονται, τόχουνε για κακό πως είναι άλλοι, πως είναι νέοι. Θέλανε να είναι οι ίδιοι, θέλανε να είναι α αρχαίοι. Δεν καταλαβαίνουν πως η αρχαιότητα που ποθούν, θα χυνότανε μια μέρα από τηναλλιώτικη, από την ανεξάρτητη κι από την αυτεξούσια τη νιότη τους. Καταφρόνεσαν τη γλώσσα τους, και την ομορφιά την αλυσόδεσαν και τη ρίζανε στη θάλασσα για να την πνίξουν. Καλά που η ομορφιά είναι θεά και δε φοβάται από θάνατο. Αντί να γυρέψουν πώς να χτίσουνε καινούργιους Παρθενώνες, καταγίνονται τώρα στα στερεώματα και στα μπαλώματα των παλιών.

*

Ω! καν εμάς να μας άφηναν ήσυχα! Ρίχτηκαν και καταπάνω μας. Καλήτερα οι αιώνες της σκλαβιάς και της ακινησίας! Μας είχανε ξεχάσει τότε. Κοιμούμαστε μ' ένα όνειρο. Τώρα μας ξυπνούν, κάθε λίγο και λιγάκι, χίλια χέρια και χίλια σύνεργα, για να μας μαγαρίσουν, και για να μας ρεζιλέψουν. Ασκημονούν επάνω μας. Οι βάρβαροι κυβερνάν εδώ πέρα. Ο Πέρσης απλώθηκε στην Ελλάδα. Ο Σκύθης δασκαλεύει την ιερή τέχνη στη γη των Αθηνών.

Ακόμη καρτερούμε να ξαναγίνουμε Απόλλωνες και Νίκες και ήρωες και θριαμβευτές, ναοί και σύμβολα της ζωής και της Καλλονής. Του κάκου. Τα ίδια είμαστε. Δεν είναι τα ίδια τα χέρια οι πνοές. Έλειψε το Πνέμα. Κάθε χτύπος που μας ξερριζώνει από τη μάννα μας, αντί να είναι μήνυμα περήφανο, και σύνθημα χαράς τι σπαραγμός για μας και τι μαρτύριο ανεκλάλητο!

Αντί να μας μεταχειρίζονται, για να εκφράσουν ό,τι πιο πολύτιμο, και πιο ακριβό, και πιο σημαντικό, μας κάμανε στα χέρια τους μιαν ύλη ταπεινή και πρόστυχη για το κάθε χτίσμα τους. Έτσι κι οι ευγενικοί κι οι αρχοντικοί πολεμιστάδες, τον παλαιό καιρό, αν τύχαινε να σκλαβωθούνε στον πόλεμο, ζούσαν ύστερα δούλοι μέσα στους δούλους.

Και τώρα βγαίνουν από μας τα σπίτια, τα σπίτια τα περισσά και τα δυσκολομέτρητα, τα πλούσια μνήματα και τα λιγοστά τ' αγάλματα.

*

Αλλά τα σπίτια συμβολίζουν τη χάρη εκείνη τη μισή, την ακαθάριστη, την αχαρακτήριστη, την ανακατωμένη με τα πεζότερα και με τα υλικώτερα του κόσμου. Σπίτια βαριά και κλειστά και λυπητερά, με όλη τη φεγγοβολή ασπράδα τους, με όλους τους ρυθμούς απάνω τους, ή με ρυθμό κανένα, παράτονα, παράταιρα, χαρές του μαγαζάτορα που απλώνει τις βιτρίνες του, του κάθε Σάυλωκ ιδανικά.

Μα τα μνήματα στυλώνονται από μας βαριά και πανάθλια και αθανασία προσφέρουν εύκολη κι ελεεινή στους ξυπασμένους και τους αρχοντοχωριάτες κι εύγλωττα παρασταίνουν όλη τη γύμνια της ζωής, με τα πολυτελή τους τα στολίσματα, και όλη τη φτώχεια της Ιδέας, με τα σκαλίσματα τους τα χοντροπελέκητα, Μουσωλειον ώς τα σύγνεφα για το δείνα που τη ζωή του έζησε σαράφης απάνω από την κάσσα του! Μια φορά κι από την ύλη μας ξεφύτρωσ' έν' αγριεμένο λιοντάρι. Νομίζετε πως το στύλωσαν απάνω στον τάφο του Αγαμέμνονα ή του Κατσώνη; Όχι. Για το μνήμα είταν ενός μπακάλη που θα θησαύρισε.

*

Και τα λιγοστά τ' αγάλματα, κι εκείνα πληρωμένα είναι. Μόνος ο πλούτος δίνει δικαίωμα στη δόξα και στην ωραιότητα. Πού είναι η μαρμαροσκαλιστή Εθνική σας Ιστορία, Έλληνες; Πού είναι τα μεγάλα θριαμβευτικά μνημεία, παρμέν' από τη νέα ιστορία σας, πού

είναι τα Πάνθεα και οι Ελευτερίες σας, οι δόξες σας και οι ήρωες σας, οι Φωκάδες σας και οι Βουλγαροχτόνοι σας, οι αυτοκράτορες και οι αρματωλοί σας, οι Κωνσταντίνοι σας και οι Καραϊσκοί σας, οι Καποδίστριαδες και οι Σολωμοί σας;

Είναι κάποιες ευγνωμοσύνες και κάποια ιδανικά που βαραίνουν περισσότερο κι απ' όλα τα εκατομμύρια του κάθε φιλόνητου και του κάθε φιλογενέστατου. Πρώτα απ' όλα για κείνα πρέπει να είναι τα μαρμαροχάραχτα μνημεία και τ' αγάλματα.

Σε κανέναν άλλο τόπο, οϊμένα! δεν ταιριάζει, όπως ταιριάζει εδώ πέρα ο στίχος του ξένου ποιητή· «Τον κόσμο κυβερνά η Ασκημιά η ακάθαρτη!» Κι εμείς τα μάρμαρα πονούμε.

Μόνο η καρδιά του ανθρώπου μαρμάρωσε.

Κωστής Παλαμάς, «Μαρμάρων παράπονα», 1901.